

פרשת כי תצא

בסוגית יפת תואר - הבטחה או תנאי

כא, וַיִּנְתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיַדְךָ

"כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל-אֹיְבֶיךָ, וַיִּנְתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיַדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבִי'". ונשאלת השאלה, מה תוקפו של משפט זה "וַיִּנְתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיַדְךָ" לפני "וְשָׁבִיתָ שְׂבִי'". האם זהו תנאי בכל סוגית יפת תואר, כלומר, כל עוד לא נסתיימה המלחמה בנצחון ישראל, אין נוהגת סוגית יפת תואר (עם כל ההשלכות הנובעות מכך ביחס ל"לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע"). או שמא דיבר הכתוב בהווה והבטחה היא. בסוגיא זו קובע המשך חכמה, וזה לשונו:

נראה דהוא תנאי בהיתר יפת תואר, שדוקא אם ה' נותן האויב ביד ישראל. אבל כדרך המלחמות שאלו שובין מהם והאויב שובה מהם, והדרך כשעושיין שלום או בתוך המלחמה [הפסקת אש] מחליפין השבויים שאינן נאותין עוד למלחמה, אם כן יתכן כי עבור היפת תואר שמגירה ונושאה לאשה בעל כרחא יעכבו [הגויים הלוחמים בנז] ישראל חשוב ונכבד. על זה לא הותרה היפת תואר רק באופן שנתנו ה' להאויב בידך, אז יוכל לעכבה בעל כרחא, עכ"ל.

יש לציין כי להלכה זו של המשך חכמה לא נמצא כל מקור לא בחז"ל ואף לא בראשונים, זהו חידושו הוא על פי הבנתו את התוקף המחייב של הכתוב בסגנונו של תנאי. לדעתו, כשם שאין נוהג דין יפת תואר אלא במקרה של מלחמה ("כִּי-תֵצֵא... וַיִּנְתְּנוּ") אלא במקרה וניצחו ישראל במלחמה. [פסק הלכה זה על פי פשוטו של מקרא מסתמך על שיטת הירושלמי ש"לא דיברה תורה" אינה גורם מכריע בסוגייתנו, עיין בזה בהמשך ובמאמר הבא. אשר ללימוד הלכה דאורייתא מפשוטו של מקרא, עיין במשך חכמה שמות (כב, א-ב) ד"ה אם במחתרת, שם כתב... כן נראה לי לפרש פשט המקרא, ואין סתירה לזה מדברי חז"ל' ובסוגיא זאת של פשוטו של מקרא המלמד הלכה דאורייתא עיין ספרנו 'פשוטו של מקרא' מדור ב: תפקודו של הפשט פרק 1.

גם הנצי"ב, בפירושו לתורה, רואה במשפט זה תנאי, ואלו דבריו:
 לאחר גמר המלחמה וכבר עברה עת הסכנה. מה שאין כן כשעוד
 המלחמה לפניו, אלא מכל מקום הוא שובה כמה אנשים ונשים,
 אז מחוייב האדם להסיח דעת מדברי אישות כמו שכתב הרמב"ם
 (מלכים ז, טו)...ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה
 ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד השם הוא עושה
 מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא
 באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונו מלבו ויפנה מכל דבר
 למלחמה... עכ"ל הנצי"ב.

כמקור לשיטה זו של המשך חכמה והנצי"ב לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא
 באמצעות פשוטו של מקרא בלבד, יש לציין את דבריו של הנימוקי יוסף ריש
 פרק החובל, וזה לשונו:

בדבר שכך האמת, ולא נתברר לו סמך מן התורה, רשות לכל אדם
 לדון בגזירה שוה, אע"ג "דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו"
 (פסחים סו, א). ועל זה סמכו הגאונים שכתבו דרשות מעצמם,
 ומצוי ברמב"ם ביותר. ולא נאמר השתא תנאי ואמוראי לא ידעי
 ואנן ידעינן?! דאם כן בתנאי ואמוראי גופייהו איך גילו בתראי
 ילפוטא מה שלא גילו קמאי?! ואנן שליחותייהו עבדינן. וכל מי
 שימצא שורש מן התורה זוכה בכל תושיה ומגלה נסתרות
 שבנגלה, עכ"ל. ובעוד הנימוקי יוסף עוסק בעיקר בדרשת
 הפסוקים, בעל אור החיים הקדוש קובע נחרצות (בראשית א, ג),
 וזה לשונו: דע כי הרשות נתונה לפרש משמעות הכתובים... ואין
 אנו מוזהרים שלא לנטות מדברי הראשונים אלא בפירושים
 שישתנה הדין לפיהם... עכ"ל.

אולם לעומת הפירושים האלה של שני גדולי האחרונים (הנצי"ב, המשך
 חכמה), ביארו חז"ל בספרי את המשפט הזה כמשפט הבטחה ולא תנאי, ד"ה
 בידך: אם עשית כל האמור בענין, סוף שה' אלקיך נתנו בידך. והנצי"ב,
 בפירושו על הספרי "עמק הנצי"ב" מבאר:

ולענין הלכה לא רצה התנא לומר דדייק הכתוב שלא הותר יפת
 תואר אלא כאשר נתנו ה' א' בידם ונצחו המלחמה לגמרי, כיון

דכנגד יצר הרע דברה התורה כדאיתא בקידושין (כא, ב), לכן דריש "אם עשית וכו'", וזהו הבטחה ולא תנאי.

הרי נצי"ב מול נצי"ב! בפירושו לתורה על דרך הפשט מבאר כי "וּנְתָנוּ" הוא תנאי. בביאורו את הספרי מסביר לנו מדוע הספרי אינו מוכן לומר שיש כאן תנאי. סבור הנצי"ב שהספרי פוסק אליבא דבבלי שהמרכיב המכריע בסוגיא הוא זה של 'לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע' (אע"פ שלא מצאנו ביטוי זה אצל הספרי). ואם כן, אין מקום להתנות תנאי זה או אחר, באשר החיל לא יוכל לעמוד בו. ברור אפוא, שהנצי"ב יפסוק הלכה אליבא דספרי-והבבלי. אם כן עליו יהיה ליחס תפקיד לפשט אשר יאפשר לפשט ללמד תורה, אותה תורה אשר לא תעמוד בסתירה עם ההלכה המחייבת הנלמדת מן הספרי והבבלי. במקרה דנן נראה להציע שהפשט ילמד את הרצוי, כלומר, ישתדל החיל בכל כוחו לא להזדקק להיתר של התורה עד אשר תוכרע המלחמה בשדה הקרב. כלומר, הפשט ילמד את הרצוי, והמדרש מלמד את המחייב.

הרי לפנינו כתוב אשר בסגנונו הוא דו-משמעי. דו-משמעות זו משקפת את שתי התפיסות ביחס שבין נצחון במלחמה ובין ההיתר לקחת יפת תואר. מצד אחד ניתן לראות בענין הנצחון תנאי כל יעבור להיתר יפת תואר. אם נפרש כך, הרי שמתרחקת תפיסתנו את המצוה הזאת מזו ש"לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע", כי איזה יצר הרע יתאפק עד אשר תוכרע המערכה סופית. מצד שני אפשר לראות בפסוק זה הבטחה כי אמנם "נְתָנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ" אם "תֵּצֵא לְמַלְחָמָה עַל-אֲבִיבְךָ". ההכרעה בין תפיסות אפשריות אלו בפירושו הכתוב על פי סגנונו נעשתה בספרי על פי ההכרעה של תורה שבעל פה. לפי הספרי המרכיב הקובע בסוגיא הוא זה של "לא דברה תורה" וכו'. אם מרכיב זה הוא הקובע והמכריע, הרי שרישומו יהיה ניכר בכל חלקיה העיקריים של המצוה, ובודאי שיש בכוחו להכריע במקרה שהכתוב מוטל בספק כמו זה של "וּנְתָנוּ" וכו'. קביעה זו של תורה שבעל פה יכולה להיות באחת משתי דרכים: (א) מדרש חז"ל על יסוד הפסוק, כגון דרשת חז"ל את המלים "יִפְת־תֹּאֲר" שלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע. (ב) קבלתם הנאמנה של חז"ל, לה כוח מיוחד, לפיה יתכן לקבוע דברים מחוץ למסגרת הרגילה של הכתוב.

(בסוגיית המרכיבים השונים שבמצוה, עיין פרשת תצוה ופרשת צו ולעיל בפרשת ראה. ובסוגיית סגנון דו-משמעי, עיין בשיטת הרמב"ן 'הלשון הבינוני

בפרשת נצבים ועיין בפרשת לך לך. ובענין קבלת חז"ל לעומת דרשת חז"ל עיין פרשת נח). היסוד בכל לימודנו בתורה הוא כי אין מקריות בכתיבת התורה (כשם שאין מקריות בכל אשר נעשה ע"י הקב"ה, כי אצלו הכל על צד החיוב ולא האפשרי). סגנון דו-משמעי הוא איפוא, מכוון מאתו יתברך, כאשר חז"ל והלומדים בעקבותיהם קובעים את תפקידו של המדרש ותפקידו של הפשט.